Archeo-rapport 375
De archeologische begeleiding bij de waterleidingswerken in de Abdij van Park te Heverlee

Maarten Smeets

Kessel-Lo, 2016
Studiebureau Archeologie bvba

Archeo-rapport 375
De archeologische begeleiding bij de waterleidingswerken in de Abdij van Park te Heverlee

Maarten Smeets

Kessel-Lo, 2016
Studiebureau Archeologie bvba

Colofon

Archeo-rapport 375
De archeologische begeleiding bij de waterleidingswerken in de Abdij van Park te Heverlee

Opdrachtgever:	De Watergroep
Projectleiding:	Maarten Smeets
Leidinggevend archeoloog:	Maarten Smeets
Auteurs:	Maarten Smeets
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

D/2016/12.825/33

Studiebureau Archeologie bvba
Jozef Wautersstraat 6
3010 Kessel-Lo
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2016, Studiebureau Archeologie bvba

Administratieve fiche

Site	Heverlee – Abdij van Park (Waterleiding)
Locatie	Provincie Vlaams-Brabant, Gemeente Leuven (Heverlee)
Lambert 72- coördinaten	Hoekpunt 1:174525,79, Y 172703,49 Hoekpunt 2:174515,45, Y 172705,82 Hoekpunt 3:174511,80, Y 172713,57
Oppervlakte projectgebied	Ca. 20 m^2
Kadastergegevens	Leuven, afdeling 12: Sectie E: perceelnummer: 127a
Opdrachtgever	De Watergroep Vooruitgangstraat 189 1030 Brussel
Vergunningsnummer	2015/146
Vergunningshouder	Maarten Smeets
Bijzondere voorwaarden	Er werd door Onroerend Erfgoed geen BVW opgemaakt. Er is gewerkt volgens de minimumnormen.
Termijn veldwerk	17 december 2015

Aard van de bedreiging	Het leggen van een leiding op ca. 80 cm diepte.
Archeologische verwachting	Gelegen in de tuinzone van de middeleeuwse Parkabdij.
Wetenschappelijke begeleiding	Geen

Inhoudstafel

Inhoudstafel p. 1

Hoofdstuk 1 Inleiding p. 3
1.1 Algemeen p. 3
1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied p. 3
1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen p. 4

Hoofdstuk 2 Beknopt historisch en iconografisch overzicht p. 5
2.1 Historische achtergrond p. 5
2.2 Iconografische en cartografische bronnen p. 5
2.2.1 De 17e eeuw p. 6
2.2.2 De 18e – 20ste eeuw p. 10

Hoofdstuk 3 Werkmethode en resultaten p. 13
3.1 Werkmethode p. 13
3.2 Aangetroffen sporen en/of vondsten p. 13
3.3 Bodem p. 15
3.4 Synthese p. 16

Hoofdstuk 4 Besluit p. 17

Bibliografie p. 19

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Algemeen

Wegens de het leggen van een (water)leiding op ca. 80 cm diepte heeft Onroerend Erfgoed een archeologische begeleiding bij de werken opgelegd (vergunningsnummer 2015/146) in de benedentuin van de Parkabdij te Heverlee (Leuven). Het veldwerk werd uitgevoerd door Studiebureau Archeologie bvba op 17 december 2015. Daarna werden de overige graafwerken door de hoofdaannemer uitgevoerd zonder verdere archeologische begeleiding.

1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied

De Abdij van Park ligt ten zuidoosten van Leuven, in de deelgemeente Heverlee, oostwaarts van de Geldenaaksebaan en ten zuiden van de spoorweg. In de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is het volledige complex opgenomen als CAI 2204[1].
Het projectgebied is gelegen binnen de beschermde site van de Abdij van Park te Heverlee (fig. 1.1).
Kadrastraal is het projectgebied gekend als Leuven
, afdeling: 12, sectie: E, perceel 127a.
Geo-archeologisch gezien is het projectgebied gesitueerd in de (zand)leemstreek (fig. 1.3).

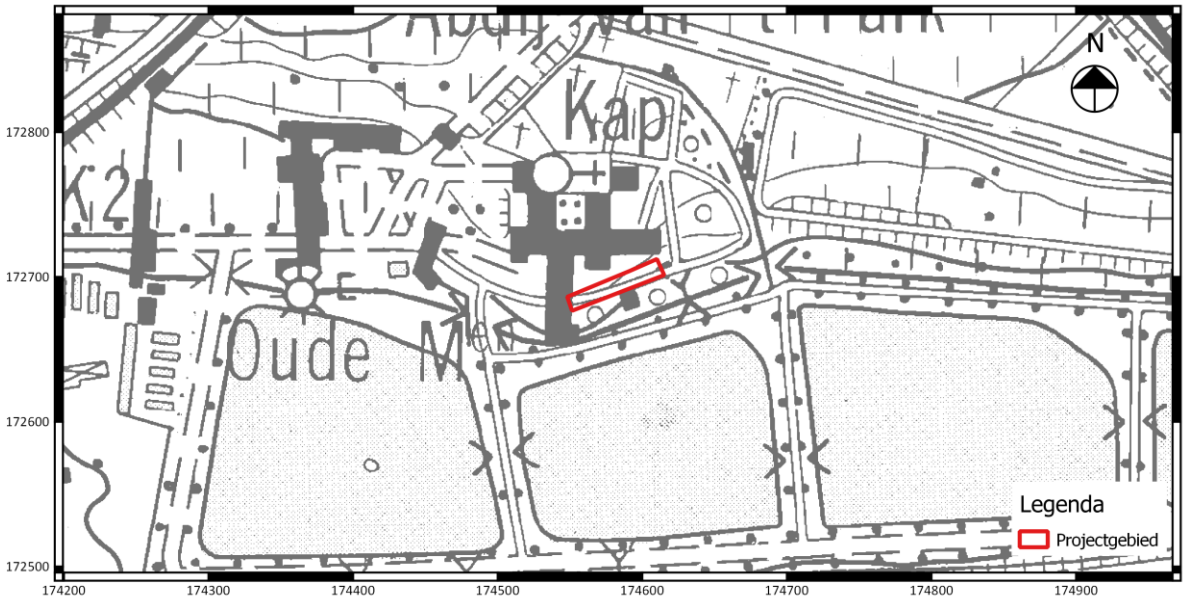

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (indicatief) (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

[1] http://cai.erfgoed.net/cai/locatie.php?l=2204

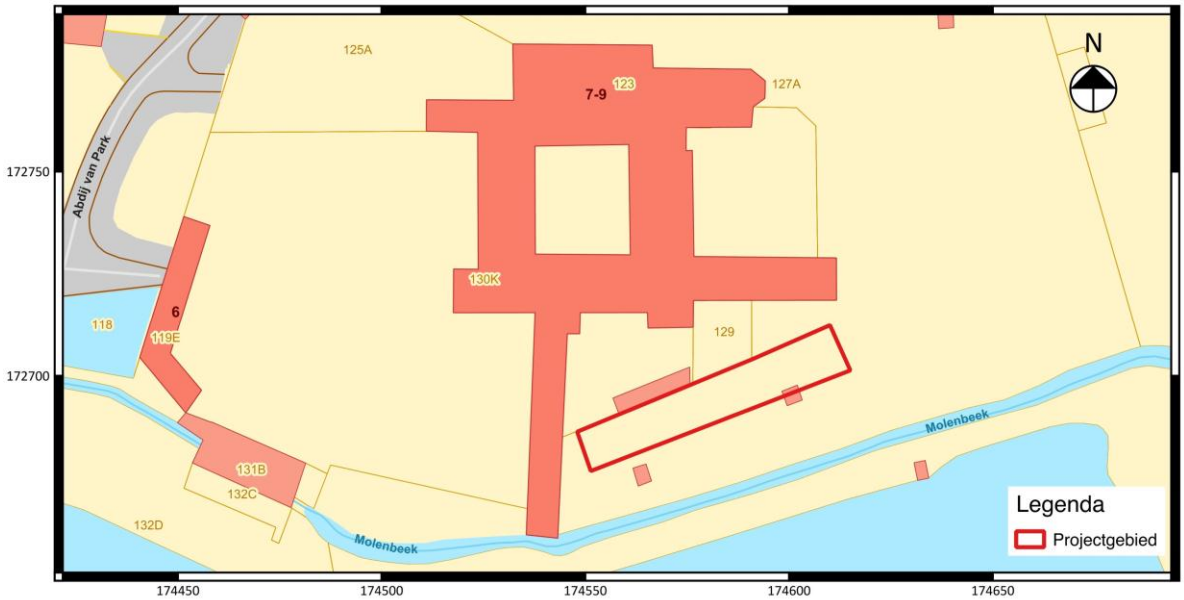

Fig. 1.2: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (indicatief) (©CADGIS).

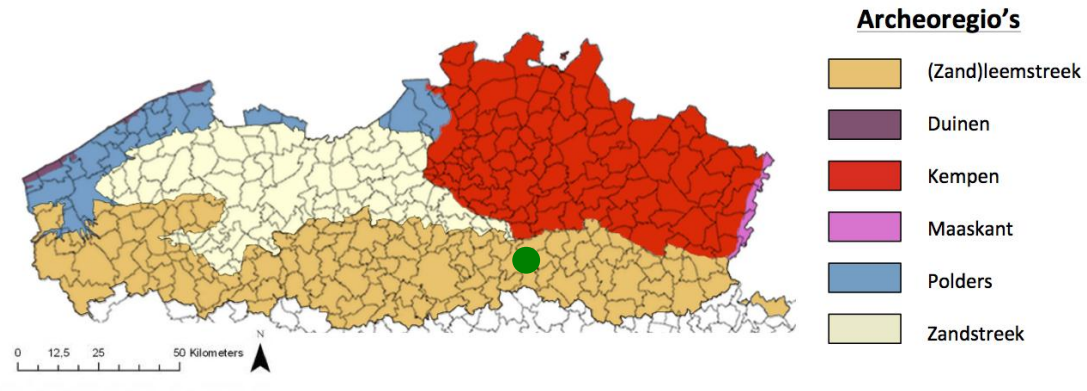

Fig. 1.3: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's[2].

1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstellingen

De doelstelling van het onderzoek is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en onderzocht wordt.

Voor deze archeologische begeleiding heeft Onroerend Erfgoed geen bijzondere voorwaarden vastgesteld. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de minimumnormen.

[2] https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie

Hoofdstuk 2 Beknopt historisch en iconografisch overzicht

2.1 Historische achtergrond

Het abdijcomplex is aangelegd volgens de plattegrond en de indeling die omstreeks 1125-1130 bij de bouw van de grote norbertijnenabdijen in het Brabantse werd gevolgd en die geïnspireerd was op het plan van het Zwitserse Sankt Gallen[3]. Het religieus complex was rond een centrale vierkante ruimte aangelegd. In de abdij van Park bevond het klooster zich op het hoogste punt van het terrein. Het was bereikbaar via een opeenvolging van poorten. Beneden aan de voet van de helling bevond zich het industriële gedeelte van de abdij met de hoeve, de watermolen op de zijarm van de Molenbeek, de smidse, de stallingen en de tiendenschuur.
Het projectgebied bevindt zich ten zuiden van de zuidvleugel, waar de vroegere abdijtuinen gelegen waren.

2.2 Iconografische en cartografische bronnen

De Abdij van Park wordt weergegeven op een aantal iconografische en cartografische bronnen. Deze bronnen beogen echter veelal slechts een impressie te geven van het geheel van de gebouwen zodat toch voorzichtigheid is geboden bij het bekijken van individuele gebouwen.

De Parkabdij wordt afgebeeld op de kaart van Leuven (1558-1575) van Jacob van Deventer, maar de gebouwen zijn te schetsmatig weergegeven om bruikbaar te zijn voor een bouwhistorische interpretatie (fig. 2.1)[4].

[3] Baisier & Van Lani 2003: 1-3.
[4] http://opteron1.kbr.be/cgi-bin/opac.cgi?P0=NKBR&P1=1_JAN&P9=&P5=20&P4=&P2=9&P3=R_BBH&P6=91_1588417

Fig. 2.1: De abdij van Park op een kaart (1558-1575) van Jacob van Deventer.

2.2.1 De 17de eeuw

De oudste bruikbare iconografische weergaves van de Abdij van Park zijn twee kopergravures in 1610 door J.B. Gramaye gepubliceerd in zijn *Antiquitates illustrissima ducatus Brabantiae* (fig. 2.2)[5]. Deze dateren van onder het abbatiaat van Johannes Drusius en geven de middeleeuwse abdij weer, van vóór de verbouwingen van Libert de Pape (1648-1682)[6]. Eén gravure toont de abdij in zijaanzicht vanuit het westen, waarop het projectgebied zichtbaar is (fig. 2.2). Op deze afbeelding is te zien dat zich geen structuren bevinden op de locatie van het onderzoeksgebied.

In 1649, kort na de aanstelling van Libert de Pape, publiceerde Antonius Sanderus (1586-1664) de *Chorographia sacra Brabantiae*. In de fasicule over de Parkabdij stond een gravure van A. Courtmans en gegraveerd door L. Vostermans (fig. 2.3) die de Parkabdij in vooraanzicht vanuit het westen weergeeft[7]. Hierop is op de locatie van het projectgebied een tweetal tuinen te onderscheiden.

[5] Respectievelijk f° 108° en f° 70 v° in K.U.Leuven Centrale Bibliotheek. Tabularium, CAA Gramaye J.B. 10. Baisier & Van Lani 2003:10-11.
[6] Baisier & Van Lani 2003: 9.
[7] Baisier & Van Lani 2003: 29. Van Even 1895:474.

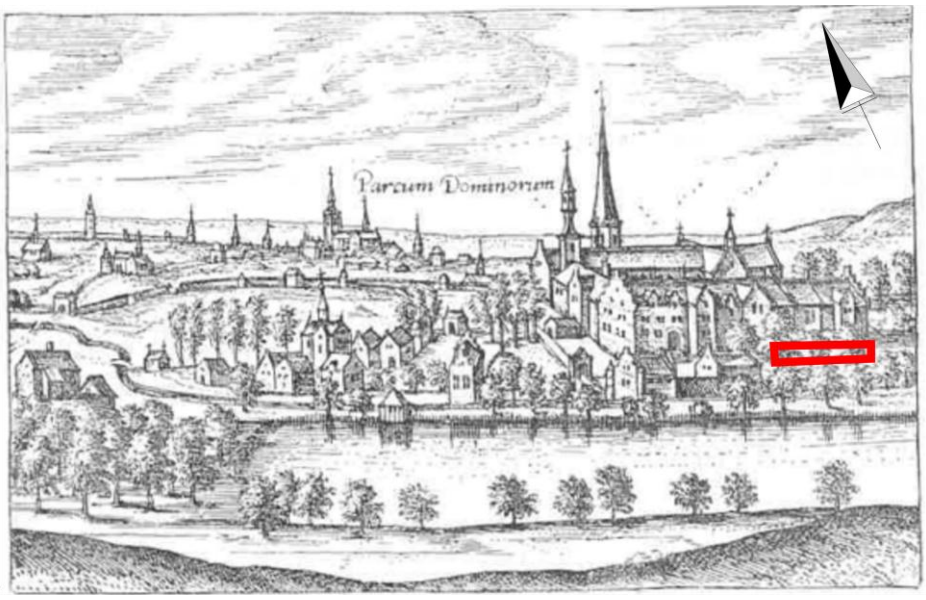

Fig. 2.2: Gravure van Gramaye met aanduiding onderzoeksgebied (1610).

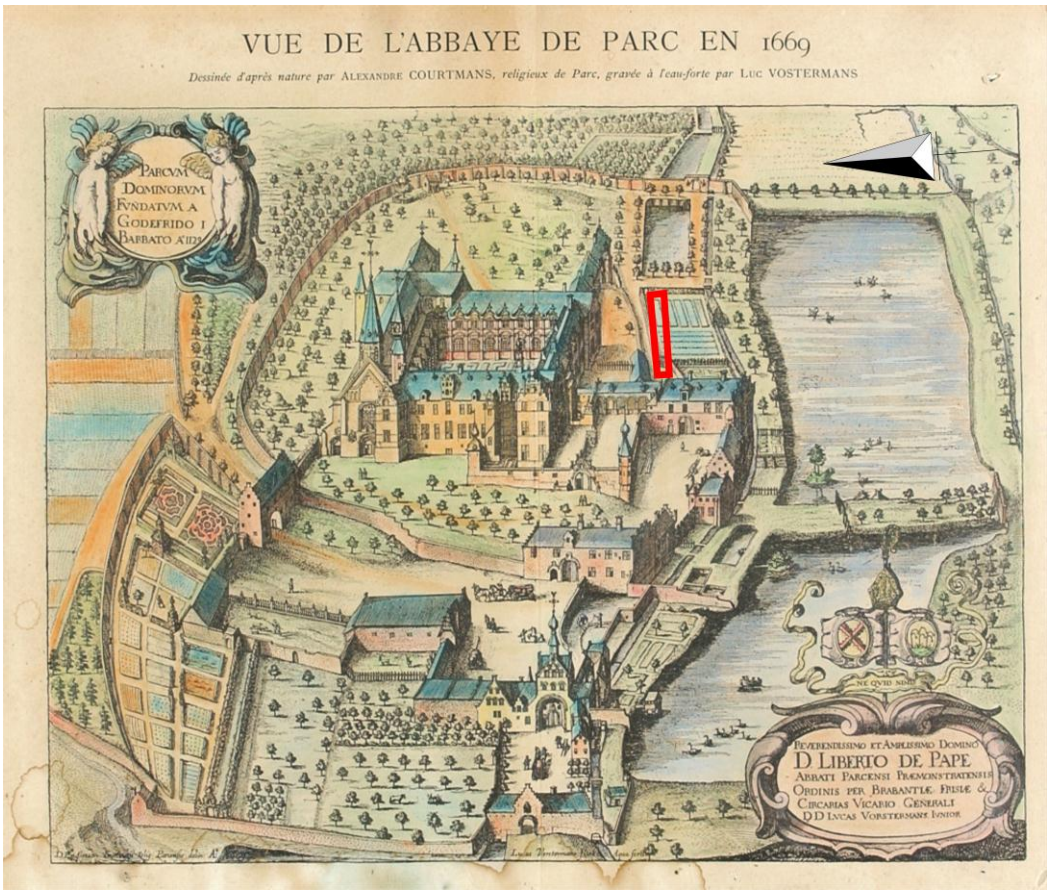

Fig. 2.3: Ingekleurde gravure van L. Vostermans met aanduiding van de onderzochte zone (1649)[8].

[8] Baisier & Van Lani 2003: 42.

De weergave op een tekening uit het kaartboek van landmeters Joris en Willem Subil van 1665 toont opnieuw geen structuren op de plaats van het projectgebied (fig. 2.4)[9].
Een gelijkaardige situatie is zichtbaar op een pre-kadastrale kaart uit 1680 (fig. 2.5).

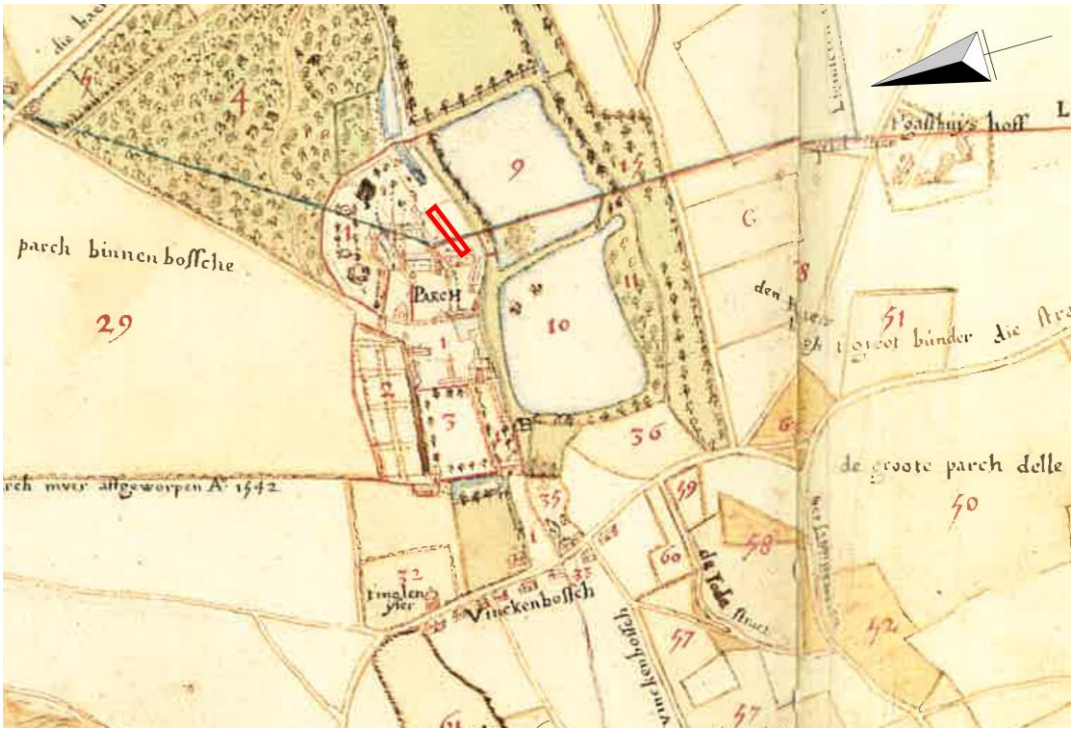

Fig. 2.4: Kaart van de landmeters Joris en Willem Subil met aanduiding van het projectgebied (1665)[10].

[9] Papier, pen en inkt, gewassen, 52 x 69 cm. Uit: Typografieboek oft delineatie en affteeckeninch der Abdije en concent van Heeren Parch en allehaer goederen, appendentien en dependentien der selfver, soo van erffven, erfpachten, leenen als cheynsen; by gheswore landtmeters afghemeten, door last en sorge van den Eerweerden Heer F. Libert De Pape, abt van Parch. En door den selfven bij een vergadert en in order ghestelt en volbracht. Anno 1665, f° 2. Archief Parkabdij, kaartboek TB. Baisier & Van Lani 2003: 44.
[10] Ter beschikking gesteld door S. Van Lani.

Fig. 2.5: Pre-kadastrale kaart met aanduiding van het projectgebied (1680)[11].

2.2.2 De 18de-20ste eeuw

De laatste grote bouwcampagne in de Parkabdij vond plaats onder abt Hieronymus de Waerseggere (1719-1730).
Een gravure uit het *Chorographiae sacrae Brabantiae sive celebrium aliquot in ea provinciae: Abbatiarum, coenobiorum, monasteriorum, ecclesiarum, piarumque fudationum descriptio* toont de Parkabdij anno 1726 (fig. 2.6)[12]. Op de locatie van het projectgebied zijn enkele tuinen omzoomd door hagen te zien.

[11] Ter beschikking gesteld door S. Van Lani.
[12] Van Ermen, Vanhove & Van Lani 2000.

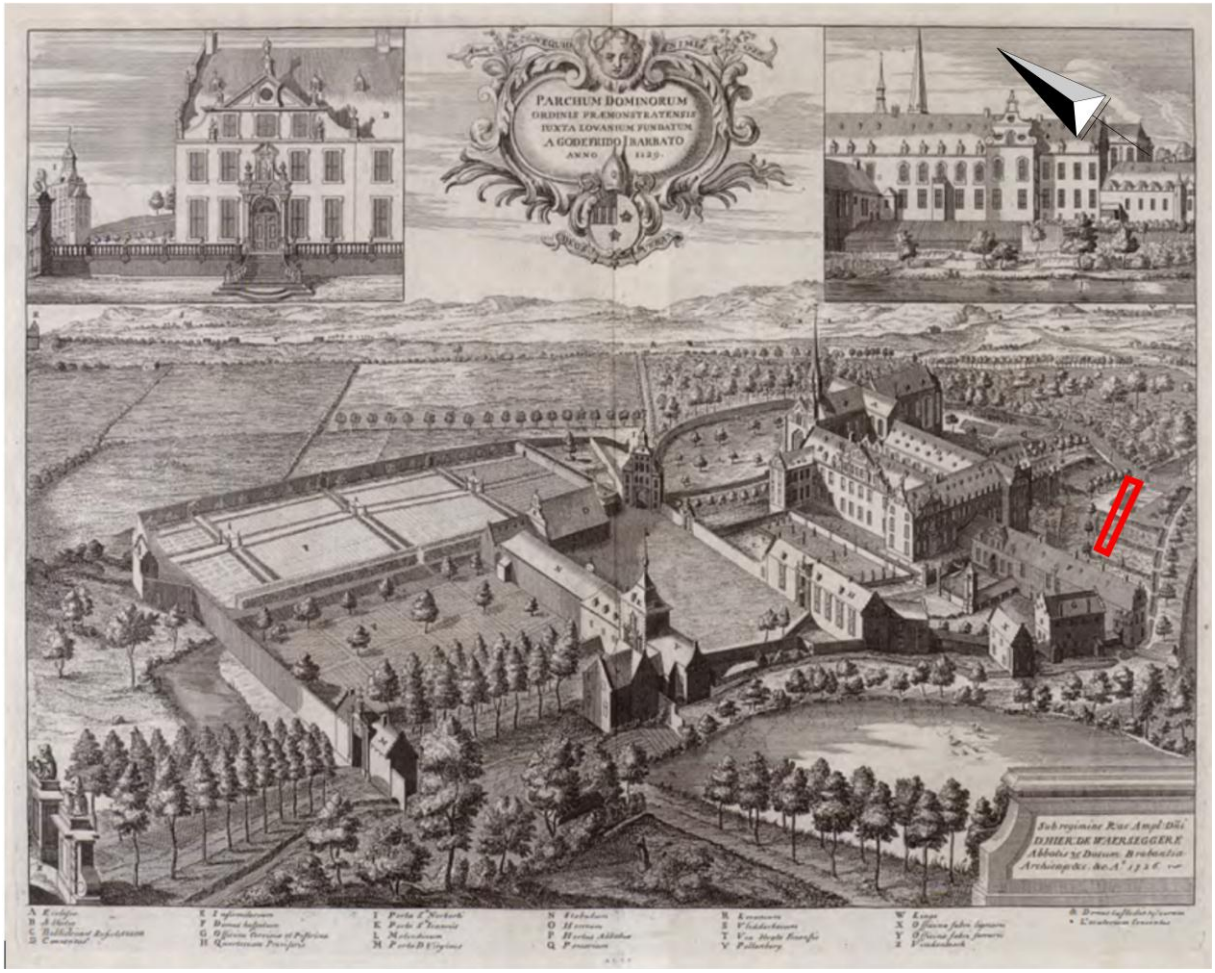

Fig. 2.6: Gravure met aanduiding van het projectgebied (1726).

Op de Ferrariskaart (1771-1777) staat de Abdij van Park zeer schematisch weergegeven (fig. 2.7)[13]. Wel is ook op deze kaart te zien dat het projectgebied bestaat uit door hagen omzoomde tuinen.
Een foto uit de vroege 20ste eeuw geeft een beeld van de hele abdij (fig. 2.8) en het projectgebied.

[13] http://www.kbr.be

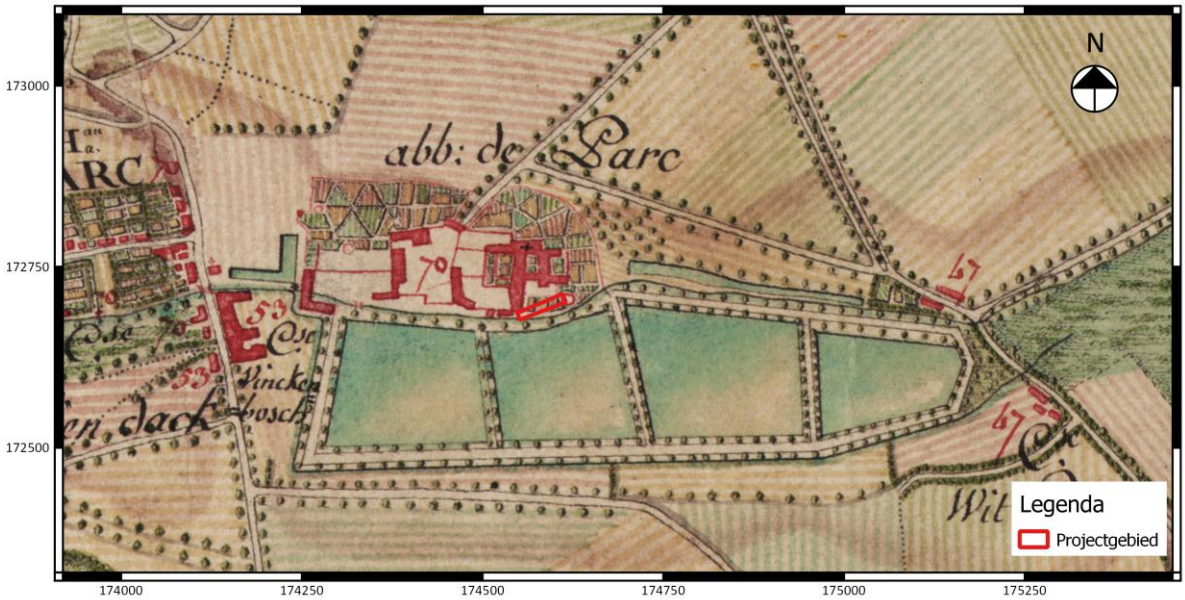

Fig. 2.7: Uittreksel uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (1771-177).

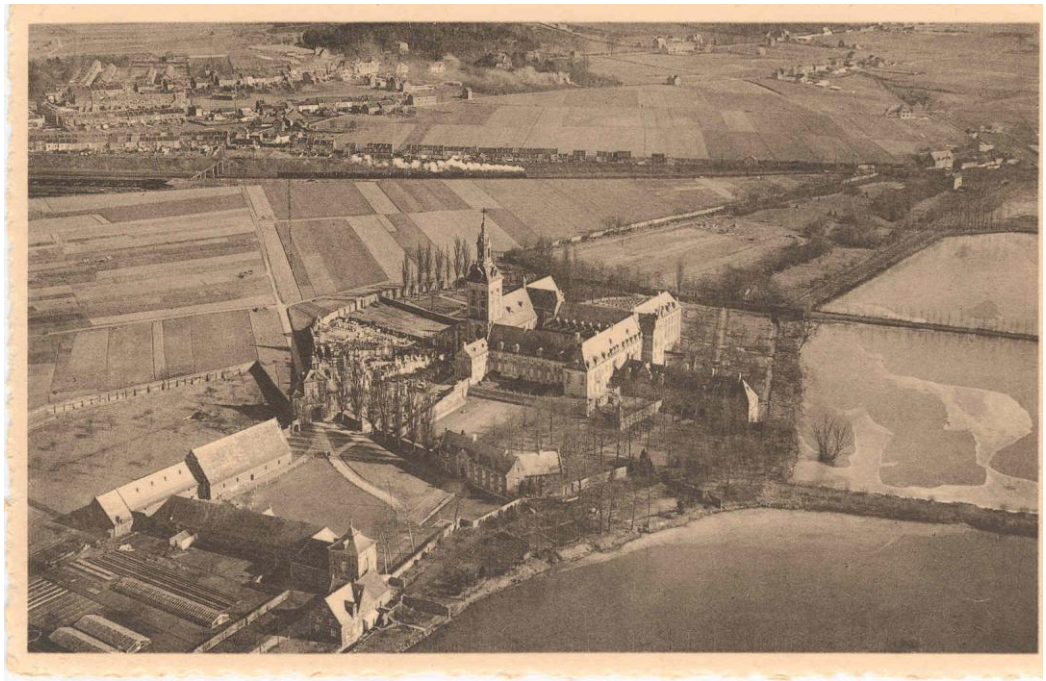

Fig. 2.8: Vroeg 20ste-eeuws zicht vanuit de lucht op de abdij.

Hoofdstuk 3 Werkmethode en resultaten

3.1 Werkmethode

In overleg met Onroerend Erfgoed en de opdrachtgever werd besloten om de aanleg van een waterleiding tot ca. 80 cm diepte te voorzien van een archeologische begeleiding. Op die manier konden mogelijke aanwezige archeologische sporen en/of vondsten worden gedocumenteerd.

Het projectgebied bleef beperkt tot een sleuf van ca. 18 x 0,5 m die plaats bood aan 2 parallelle waterleidingen op ca. 80 cm diepte. De sleuf is buiten de zuidvleugel van de abdij gelokaliseerd, met een noordoost-zuidwest oriëntatie. Aan de westzijde maakt de sleuf een hoek richting de abdij en het nieuwe stookgebouw. De sleuf is machinaal aangelegd met behulp van een minigraver. In totaal werd een oppervlakte van ongeveer 21 m^2 in de vorm van een winkelhaak uitgegraven.
Enkel het oostelijke deel van de sleuf werd archeologisch begeleid en deze werken werden ook nog abrupt beëindigd door de mensen van de hoofdaannemer omwille van het naderende bouwverlof. Hierdoor konden slechts zeer kort de profielen onderzocht en gefotografeerd worden (zonder fotobordje of noordpijl). De rest van de werken werden door de hoofdaannemer uitgevoerd zonder archeologische begeleiding. Dit kon worden vastgesteld naar aanleiding van het lopende onderzoek in de zuidvleugel van de abdij. De lange noordoost-zuidwest georiënteerde sleuf werd niet opgevolgd en werd na het plaatsen van de buizen terug gedicht. Hier zijn dan ook geen archeologische waarnemingen gedaan. Het kleine deeltje in het westen lag nog open, weliswaar met de buizen reeds geplaatst. Hier konden nog beperkt enkele waarnemingen gedaan worden.

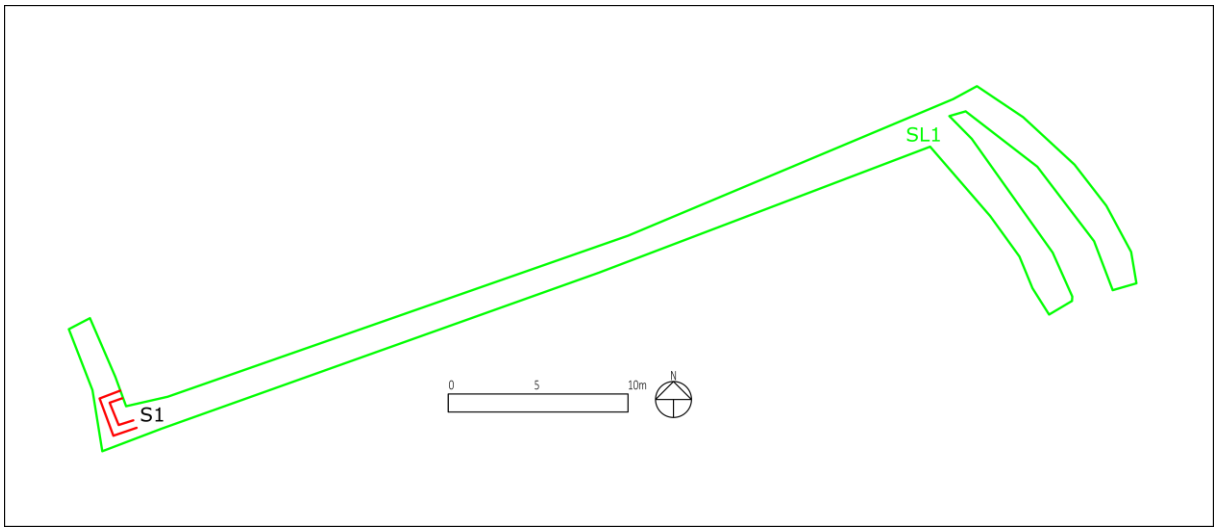

Fig. 3.1 Sleuvenplan.

3.2 Aangetroffen sporen en vondsten

Er werd een kleine bakstenen structuur aangetroffen in het westelijk gedeelte van de sleuf (fig. 3.2), mogelijk van een recente datum. De bakstenen waren gedeeltelijk zichtbaar in de sleuf en lijken verder door te lopen in het profiel. Meer duidelijkheid kan hierover niet worden gegeven, aangezien slechts een beperkte oppervlakte nog open lag en bijkomend onderzoek niet meer mogelijk was.
In de sleuf zijn geen archeologische vondsten aangetroffen.

Fig. 3.2: Bakstenen structuur (S1) in WP1.

3.3 Bodem

Op een schoongemaakt profiel zijn twee lagen te onderscheiden (fig. 3.3). Laag 1 is de teelaarde en laag 2 lijkt een kunstmatige ophoging te zijn. De grens tussen de twee lagen is scherp afgetekend en onregelmatig verhakt. Beide lagen bevatten baksteenbrokken. Dit komt overeen met de gegevens van de bodemkaart, waarop het projectgebied is gekarteerd als OT (een sterk vergraven bodem) en OB (bebouwd gebied) (fig. 3.4).

Fig. 3.3: Profiel 1. L1: teelaarde, L2: ophoging.

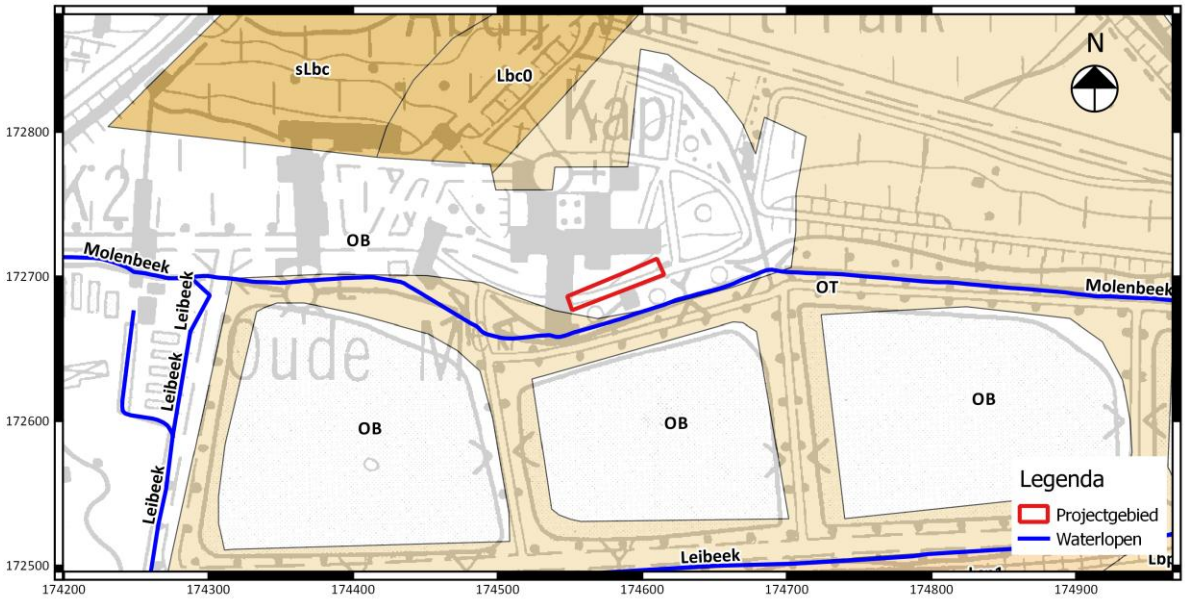

Fig. 3.4: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.

3.4 Synthese

Binnen de contouren van het projectgebied werden amper archeologische waarden aangetroffen. De aanleg van een waterleiding vlak buiten de zuidvleugel van de abdij liet de opening van een beperkte onderzoekssleuf toe. In het westelijke deel van de werkput werd een kleine bakstenen structuur aangetroffen, vermoedelijk van recente oorsprong. Verder werden er geen archeologische vondsten gedaan.

Hoofdstuk 4 Besluit

Conform art. 4 § 2 van het Decreet houdende Bescherming van het Archeologisch Patrimonium van 30 juni 1993 (B.S. 15.09.1993), gewijzigd bij decreet van 18 mei 1999 (B.S. 08.06.1999), 28 februari 2003 (B.S. 24.03.2003), 10 maart 2006 (B.S. 7.6.2006), 27 maart 2009 (B.S. 15.5.2009) en 18 november 2011 (B.S. 13.12.2011) zijn de eigenaar en de gebruiker ertoe gehouden de archeologische monumenten die zich op hun gronden bevinden te bewaren en te beschermen en ze voor beschadiging en vernieling te behoeden.

Wegens de geplande graafwerken voor het leggen van een waterleiding worden eventuele archeologische waarden in de ondergrond bedreigd. Daarom werd een archeologische evaluatie van het terrein uitgevoerd door middel van een begeleiding. Uit de resultaten van het veldwerk bleek dat er zich geen bedreigde archeologische waarden bevinden binnen de grenzen van het projectgebied. Er werden dan ook geen aanbevelingen geformuleerd voor eventueel verder onderzoek.

Bij eventuele vrijgave het terrein blijven de algemene bepalingen die voorzien zijn in:

- *het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij de decreten van 18 mei 1999, 28 februari 2003, 10 maart 2006, 27 maart 2009 en 18 november 2011(BS 08.06.1999, 24.03.2003, 07.06.2006, 15.5.2009 en 13.12.2011)*
- *en het besluit van de Vlaamse regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 12 december 2003, 23 juni 2006, 9 mei 2008, 4 december 2009, 1 april 2011 en 10 juni 2011*

van toepassing, meer bepaald voor de bepalingen over de meldingsplicht van eventuele toevalsvondsten tijdens het verdere verloop van de werken.

Bibliografie

http://cai.erfgoed.net

http://www.kbr.be

BAISIER C. & VAN LANI S. 2003: *Met zicht op de abdij: de iconografie van de abdij van Park,* Heverlee (tentoonstellingscatalogus n.a.v. Open Monumentendag 2003)

VAN ERMEN E., VANHOVE L. & VAN LANI S. 2000: *Kaartboek van de Abdij van Park 1665*, Brussel.

VAN EVEN 1895: *Louvain dans le passé et dans le présent*, Leuven.

VAN LANI S. 1999: *De nobertijnenabdij van Park*, Leuven.